

Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)
Constituent College of Karmaveer Bhaurao Patil University, Satara

Accredited By NAAC with 'A+' Grade

B.A.-Part - I
Ardhamagadhi – Prakrit

B. A. Programme in Ardhamagadhi – Prakrit at OE Level

(Syllabus to be implemented from June 2023)

(As per NEP 2020)

(Semester – I)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- प्राकृत भाषा

(Prakrit Bhasha)

(Credit – 02)

**Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)**

**Department of Ardhamagadhi – Prakrit
National Education Policy (NEP) 2020
B. A. Part -I, Semester-I
(OE)**

**अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- प्राकृत भाषा
Prakrit Bhasha**

Credit-02

प्रास्ताविक – (Preamble)

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० नुसार अभ्यासक्रमात काही बदल झालेले आहेत, त्या अनुषंगाने OE मध्ये “प्राकृत भाषा” या विषयाचा स्वतंत्र अभ्यासक्रम तयार केलेला आहे.

अर्धमागधी - प्राकृत भाषा ही एक प्राचीन भारतीय भाषा होय.या अर्धमागधी – प्राकृत भाषेनेही आपल्या साहित्यात प्राचीन भारतीय साहित्याचा वारसा जपून ठेवलेला दिसून येतो. OE अर्धमागधी – प्राकृत विषय घेणा-या विद्यार्थ्यांला अर्धमागधी – प्राकृत विषयाची आवड निर्माण व्हावी, भाषा व साहित्य यांची अभिरुची विकसित करणे कथा या प्राचीन काळापासून आलेल्या आहेत.त्यामधील असलेली वैशिष्ट्ये लक्षात घेऊन अर्धमागधी – प्राकृत भाषांचा परिचय, विकासाचे टप्पे, तत्सम, तद्भव देशी शब्द संग्रह, शिलालेखी प्राकृत इत्यादी घटक अत्यंत महत्वाचा असलेला दिसून येतो, हे लक्षात घेऊन त्याचा अभ्यासक्रमात समावेश केलेला दिसून येतो.

Course Objectives:

१. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेचा परिचय करून देणे.
२. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेचा विकास अभ्यासणे.
३. तत्सम, तद्भव देशी शब्द संग्रहाची ओळख करून देणे.
४. सम्राट अशोक व सम्राट खारवेल यांच्या शिलालेखाची माहिती करून देणे.
५. अर्धमागधी - प्राकृत भाषेतील भाषा सौंदर्याची ओळख करून देणे.
६. प्राकृत चरित्राची ओळख करून देणे.

Outcomes –

१. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेचा परिचय होतो.
२. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेचा विकासाची वाटचाल समजते.
३. तत्सम, तद्भव देशी शब्द संग्रहाची ओळख होते.
४. सम्राट अशोक व सम्राट खारवेल यांच्या शिलालेखाची माहिती समजते.
५. अर्धमागधी - प्राकृत भाषेतील भाषा सौंदर्याची ओळख होते.
६. प्राकृत चरित्राची ओळख होते.

Expected Skill impartation (Through theory and practical's)

१. भाषिक कौशल्ये
२. वाङ्मय व्यवहार ज्ञान

३. पुस्तकामधील लेखकांची माहिती

क्र.सं.	लेखकाचे नाव	पुस्तकाचे नाव	पुस्तकाचे विषय
१	...	...	...
२	...	...	...
३	...	...	...
४	...	...	...
५	...	...	...
६	...	...	...
७	...	...	...
८	...	...	...
९	...	...	...
१०	...	...	...
११	...	...	...
१२	...	...	...
१३	...	...	...
१४	...	...	...
१५	...	...	...
१६	...	...	...
१७	...	...	...
१८	...	...	...
१९	...	...	...
२०	...	...	...
२१	...	...	...
२२	...	...	...
२३	...	...	...
२४	...	...	...
२५	...	...	...
२६	...	...	...
२७	...	...	...
२८	...	...	...
२९	...	...	...
३०	...	...	...
३१	...	...	...
३२	...	...	...
३३	...	...	...
३४	...	...	...
३५	...	...	...
३६	...	...	...
३७	...	...	...
३८	...	...	...
३९	...	...	...
४०	...	...	...
४१	...	...	...
४२	...	...	...
४३	...	...	...
४४	...	...	...
४५	...	...	...
४६	...	...	...
४७	...	...	...
४८	...	...	...
४९	...	...	...
५०	...	...	...

B.A. PART - I

Ardhamagadhi – Prakrit Paper : I (Semester – I)
अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- प्राकृत भाषा (OE – Sem- I)
(Prakrit Bhasha)

अ.क्र. Sr. No.	घटक Topic	अध्यापनतासिका Teaching Hours	Course Outcome
विभाग १ Module.1	1.1 प्राकृत भाषा परिचय 1.2 प्राकृत भाषेच्या विकासाचे टप्पे 1.3 तत्सम, तद्भव देशी शब्द संग्रह 1.4 शिलालेखी प्राकृत	15	CO1 to CO4
विभाग २ Module. 2	2.1 संस्कृत नाट्य साहित्यातील प्राकृत भाषेचा उपयोग 2.2 महावीर चरित्र 2.3 पउमचरित्र 2.4 गायकुमार चरित्र	15	CO5 to CO6
विभाग 3 Module. 3	3.1 झांसीए रण्णी 3.2 चउरो हालिओ 3.3 बोहि दुल्लह कहा 3.4 प्राकृत कथा साहित्य अ) वसुदेव हिंडी ब) धूर्ताख्यान	15	CO1 to CO3
विभाग ४ Module. 4	4.1 पुण्णोदय महिमा 4.2 रोहिणीए दूरदिष्टी 4.3 दुल्लह मणुयत्तं	15	CO1 to CO5

	4.4 प्राकृतातील तत्वज्ञान अ) साततत्त्वे ब) कर्मबंध		
--	--	--	--

Practical work: Field Visits / Project / Temple	CO1-4
1. Group Discussion on any topic/field visit to Temple. 2. Home Assignment	

आधारभूत ग्रंथसूची -

१. डॉ. रा. शं. वाळिंबे , अभिज्ञान शाकुंतल, जोशी लोखंडे प्रकाशन, पुणे १९६८.
२. डॉ. नेमीचंद्र शास्त्री प्राकृत भाषा और साहित्य इतिहास , तारा पब्लिकेशन वाराणसी, १९७५.
३. पं. कैलासचंद्र शास्त्री जैन सिध्दांत प्रकाशन भारतीय ज्ञानपीठ, नवी दिल्ली .१९८३
४. प्राकृत साहित्य अकादमी, प्राकृत विज्ञान कथा, सुयश प्रकाशन, पुणे १९९९
५. प्रा.बाळासाहेब भगारे, प्राकृत साहित्याचा इतिहास, २००८

Research Journal

1. AnekantDarpan, Ashinsakhar Research Centre on RevolvingRestroent, M.G. Road, Jaipur.
2. AnekantVeerseva Mandir,21, Dariya Ganja, New Delhi.
3. Jain Journal- Jain Bhavan 25, Kalakar Street, Kolkata.
4. 4. Journal of the Bhandarkar Oriental-Journal of heBhandarkar Oriental Research Institute, Pune.

Additional readings:

1. Jain Bodhak (Magazine)

Special instructions, if any: Marathi

Library and laboratory equipment`s:

Reference Books (Departmental Library)

=====

Evaluation Pattern
B.A.Part - I
प्राकृत भाषा (Prakrit Bhasha) (OE)

Term End Examination Marks	Internal Examination Marks	Total
60	40	100

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी
एकूण गुण - ३०

प्रश्न १.	योग्य पर्याय निवडा	१५
प्रश्न २.	टीपा लिहा (चार पैकी कोणत्याही तीन)	१५
प्रश्न ३	थोडक्यात उत्तरे लिहा. (चार पैकी कोणत्याही तीन)	१५
प्रश्न ४	खालील प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा. (दोन पैकी एक)	१५

अंतर्गत मूल्यमापन – ४० गुण

१. गृहपाठ	10
२. विषय संबंधित उपक्रम / Project	20
३. Online Test	10

Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)
Constituent College of Karmaveer Bhaurao Patil University, Satara

Accredited By NAAC with 'A+' Grade

B.A.-Part - I
Ardhamagadhi – Prakrit

B. A. Programme in Ardhamagadhi – Prakrit at OE Level
(Syllabus to be implemented from June 2023)

(As per NEP 2020)

(Semester – II)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- प्राकृत नाट्य व प्राकृत भाषेतील साहित्यकार

(Prakrit Drama and Writers in Prakrit Language)

(Credit – 02)

Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)

Department of Ardhmagadhi – Prakrit
National Education Policy (NEP) 2020

B. A. Part - I, Semester-II
(OE)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- प्राकृत नाट्य व प्राकृत भाषेतील साहित्यकार
(Prakrit Drama and Writers in Prakrit Language)

Credit-02

प्रास्ताविक – (Preamble)

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० नुसार अभ्यासक्रमात काही बदल झालेले आहेत, त्या अनुषंगाने OE मध्ये “प्राकृत नाट्य व प्राकृत भाषेतील साहित्यकार” या विषयाचा स्वतंत्र अभ्यासक्रम तयार केलेला आहे.

अर्धमागधी प्राकृत भाषेच्या साहित्यात नाट्य साहित्यास विशेष महत्व असलेले दिसून येते. संस्कृत नाटकामध्ये प्रमुख पात्रांच्या तोंडी संस्कृत भाषा तर नायिका,स्त्रिया, बालक,नोकर, दास इत्यादी पात्रांच्या तोंडी प्राकृत भाषेच्या उपयोग केलेला दिसून येतो.या अभ्यासक्रमात कर्पूरमंजरी, शृंगारमंजरी, चंद्रलेखा, मृच्छकटिक नाट्य तर प्राकृत भाषेतील साहित्यकारांचा समावेश केलेला दिसून येतो.

Course Objectives:

१. कर्पूरमंजरी नाटकाची ओळख करून देणे.
२. कवी विश्वेश्वराचा परिचय समजावून देणे.
३. चंद्रलेखा नाटकाची ओळख करून देणे.
४. मृच्छकटिक नाटकामधील प्राकृत भाषेचा प्रभाव स्पष्ट करणे.
५. कवी कालिदासाचा परिचय करून देणे.
६. जीवदया व अहिसेचे श्रेष्ठत्व समजावून देणे.
७. प्राकृत भाषेतील साहित्यकारांची ओळख करून देणे.

Outcomes –

१. कर्पूरमंजरी नाटकाची ओळख होते.
२. कवी विश्वेश्वराचा परिचय होतो.
३. चंद्रलेखा नाटकाची ओळख होते.
४. मृच्छकटिक नाटकातील प्राकृत भाषेचा प्रभाव स्पष्ट होतो.
५. कवी कालिदासाचा परिचय होतो.
६. जीवदया व अहिसेचे श्रेष्ठत्व समजले.
७. प्राकृत भाषेतील साहित्यकारांची ओळख होते.

Expected Skill impartation (Through theory and practical's)

१. भाषिक कौशल्ये
२. वाङ्मय व्यवहार ज्ञान
३. पुस्तकामधील लेखकांची माहित

B.A. PART - I

(OE – Sem- II)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- प्राकृत नाट्य व प्राकृत भाषेतील साहित्यकार
(Prakrit Drama and Writers in Prakrit Language)

अ.क्र. Sr. No.	घटक Topic	अध्यापनतासिका Teaching Hours	Course Outcome
विभाग १ Module.1	1.1 कर्पूरमंजरी नाट्य 1.2 शृंगारमंजरी नाट्य 1.3 चंद्रलेखा नाट्य 1.4 मृच्छकटिक नाट्य	15	CO1 to CO4
विभाग २ Module. 2	2.1 अभिज्ञान शाकुंतल नाट्य 2.2 दया धर्माचे महत्व 2.3 दान कथा 2.4 ठकास महाठक	15	CO5 to CO6
विभाग 3 Module. 3	3.1 आचार्य हेमचंद्र 3.2 आचार्य कुंदकुंद 3.3 आचार्य देवेन्द्रगणी 3.4 आचार्य हरिभद्रसूरी	15	CO1 to CO3
विभाग ४ Module. 4	4.1 मित्ततयं 4.2 चउ - जामायराणं कहा 4.3 कम्मगई 4.4 चउरो हालिउवो	15	CO1 to CO5

Practical work: Field Visits / Project / Temple 1.Group Discussion on any topic/field visit to Temple. 2..Home Assignment	CO1-4
--	-------

आधारभूत ग्रंथसूची -

- 1.डॉ. रा. शं. वाळिंबे , अभिज्ञान शाकुंतल, जोशी लोखंडे प्रकाशन, पुणे १९६८.
- 2.डॉ. नेमीचंद्र शास्त्री प्राकृत भाषा और साहित्य इतिहास , तारा पब्लिकेशन वाराणसी, १९७५.
- 3.पं. कैलासचंद्र शास्त्री जैन सिद्धांत प्रकाशन भारतीय ज्ञानपीठ, नवी दिल्ली .१९८३
- 4.प्राकृत साहित्य अकादमी, प्राकृत विज्ञान कथा, सुयश प्रकाशन, पुणे १९९९
- 5.प्रा.बाळासाहेब भगरे, प्राकृत साहित्याचा इतिहास, २००८

Research Journal

- 1.Anekant Darpan, Ashinsakahar Research Centre on Revolling Restrorent, M.G. Road, Jaipur.
- 2.AnekantVeerseva Mandir,21 Dariya Ganja, New Delhi.
- 3.Jain Journal- Jain Bhavan 25, Kalakar Street, Kolkata.
4. Journal of the Bhandarkar Oriental-Journal of heBhandarkar Oriental Research Institute,

Additional readings:

1. Jain Bodhak (Magazine)
Special instructions, if any: Marathi

- 2.Library and laboratory equipment`s:
Reference Books (Departmental Library)

=====

Evaluation Pattern
B.A.Part – I (OE) Sem - II
प्राकृत नाट्य व प्राकृत भाषेतील साहित्यकार
(Prakrit Drama and Writers in Prakrit Language)

Term End Examination Marks	Internal Examination Marks	Total
60	40	100

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी
एकूण गुण - ३०

प्रश्न १.	योग्य पर्याय निवडा	१५
प्रश्न २.	टीपा लिहा (चार पैकी कोणत्याही तीन)	१५
प्रश्न ३	थोडक्यात उत्तरे लिहा. (चार पैकी कोणत्याही तीन)	१५
प्रश्न ४	खालील प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा. (दोन पैकी एक)	१५

अंतर्गत मूल्यमापन – ४० गुण

१. गृहपाठ	10
२. विषय संबंधित उपक्रम / Project	20
३. Online Test	10

Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)
Constituent College of Karmaveer Bhaurao Patil University, Satara

Accredited By NAAC with 'A+' Grade

B.A.-Part-I
Ardhamagadhi – Prakrit

B. A. Programme in Ardhamagadhi – Prakrit at Minor Level
(Syllabus to be implemented from June 2023)

(As per NEP 2020)

(Semester – II)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- प्राकृत साहित्याचा परिचय

(Introduction to Literature Prakrit)

(Credit – 02)

Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)
Department of Ardhamagadhi – Prakrit
National Education Policy (NEP) 2020
B. A. Part -I, Semester- II
(Ardhamagadhi – Prakrit)
(Minor)
Course Code :- MNAARD01201
अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- प्राकृत साहित्याचा परिचय
(Introduction to Literature Prakrit)

Credit-02

Preamble -

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० नुसार अभ्यासक्रमात काही बदल झालेले आहेत.त्या अनुषंगाने मध्ये “प्राकृत साहित्याचा परिचय” या विषयाचा स्वतंत्र अभ्यासक्रम तयार केलेला आहे.

अर्धमागधी - प्राकृत भाषा ही एक प्राचीन भारतीय भाषा होय.या अर्धमागधी – प्राकृत भाषेनेही आपल्या साहित्यात प्राचीन भारतीय साहित्याचा वारसा जपून ठेवलेला दिसून येतो. मायनर अर्धमागधी – प्राकृत विषय घेणा-या विद्यार्थ्यांला अर्धमागधी – प्राकृत विषयाची आवड निर्माण व्हावी, भाषा व साहित्य यांची अभिरुची विकसित करणे कथा या प्राचीन काळापासून आलेल्या आहेत.त्यामधील असलेली वैशिष्ट्ये लक्षात घेऊन अर्धमागधी – प्राकृत भाषांचा परिचय, तसेच प्राकृत वाङ्मयातील सामाजिक मूल्ये, नीती मूल्ये प्राकृत भाषेतील आश्रयदात्याची ओळख इत्यादी घटक अत्यंत महत्वाचा असलेला दिसून येतो, हे लक्षात घेऊन त्याचा अभ्यासक्रमात समावेश केलेला दिसून येतो.

Course Objectives: To enable the student –

१. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेचा परिचय अभ्यासणे.
२. अर्धमागधी – प्राकृत वाङ्मयातील सामाजिक मूल्यांची ओळख करून देणे.
३. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील साहित्याचा अभ्यास करणे.
४. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील आश्रयदात्याची ओळख करून देणे.
५. विद्यार्थ्यांच्यामध्ये प्राकृत वाङ्मयाची अभिरुची निर्माण करणे.

Outcomes –

१. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेचा परिचय होतो.
२. अर्धमागधी – प्राकृत वाङ्मयातील सामाजिक मूल्ये यांची ओळख होते.
३. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील साहित्याची ओळख होते.
४. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील आश्रयदात्याची ओळख होते.
५. विद्यार्थ्यांच्यामध्ये प्राकृत वाङ्मयाची अभिरुची निर्माण होते.

Expected Skill impartation (Through theory and practical's)

१. भाषिक कौशल्ये
२. वाङ्मय व्यवहार ज्ञान
३. प्राकृत भाषेतील आश्रयदात्याची माहिती.
४. पुस्तकामधील लेखकांची

अ.क्र. Sr. No.	घटक Topic	अध्यापन तासिका Teaching Hours	Course Outcome
विभाग १ Module.1	1.1 चउरो हालिओ 1.2 पाइय कव्वं 1.3 सीलवइए कहा 1.4 प्राकृत भाषा परिचय	15	CO1 CO2 CO3
विभाग २ Module. 2	2.1 मंत्रिपुत्तीए चउरत्तणं 2.2 लोहस्स परिणामं 2.3 चउ- जामायराणं कहा 2.4 प्राकृत भाषेचे आश्रयदाते अ) सम्राट अशोक ब) सम्राट खारवेल	15	CO2 CO4

Practical work: Field Visits / Project / Temple 1.Group Discussion on any topic/field visit to Temple. 2.Home Assignment	CO1-4
---	-------

आधारभूत ग्रंथसूची

- १.अभिनव प्राकृत व्याकरण, जैन तारा प्रकाशन वाराणसी, १९८८.
२. मराठी संशोधन मंडळ पुणे, प्राकृत शब्दानुशासन, के. वा. आपटे १९९७.
३. प्राकृत विज्ञान कथा, प्राकृत साहित्य अकादमी, सुयश प्रकाशन, पुणे. १९९९.
४. प्राकृत साहित्यातील ग्रंथ व ग्रंथकार, प्रकाशक आप्पा खंडू भगरे मरवडे, २००३.

Research Journal

1. AnekantDarpan, Ashinsakahar Research Centre on RevollingRestrorent, M.G. Road, Jaipur.
2. AnekantVeerseva Mandir, 21, Dariya Ganja, New Delhi.
3. Jain Journal- Jain Bhavan 25, Kalakar Street, Kolkata.
4. Journal of the Bhandarkar Oriental-Journal of heBhandarkar Oriental Research Institute, Pune.

Additional readings:

1. Jain Bodhak (Magazine)

Special instructions, if any: Marathi

2. Library and laboratory equipment's:

Reference Books (Departmental Library)

Evaluation Pattern

B.A. Part - I

(प्राकृत साहित्यातील मूल्ये (०००००))

(Introduction to Literature Prakrit)

Term End Examination Marks	Internal Examination Marks	Total
30	20	50

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी

एकूण गुण - ३०

प्रश्न १.	योग्य पर्याय निवडा	०८
प्रश्न २.	टीपा लिहा (तीन पैकी कोणत्याही दोन)	१०
प्रश्न ३	दीर्घोत्तरी प्रश्न (दोन पैकी कोणताही एक)	१२

अंतर्गत मूल्यमापन - २० गुण

Project :- 20

Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)
Constituent College of Karmaveer Bhaurao Patil University, Satara

Accredited By NAAC with 'A+' Grade

B.A.-Part-I
Ardhamagadhi – Prakrit

B. A. Programme in Ardhamagadhi – Prakrit at VEC Level

June 2023 (As per NEP 2020)

(Semester – I)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- प्राकृत साहित्यातील मूल्ये भाग १

(Credit – 02)

**Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)**

**Department of Ardhamagadhi – Prakrit
National Education Policy (NEP) 2020
B. A. Part -I, Semester-I (Ardhamagadhi – Prakrit)
(VEC)**

Course Code :- VECARD01101

**अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- प्राकृत साहित्यातील मुल्ये भाग - १
Credit-02**

प्रास्ताविक – (Preamble)

अर्धमागधी - प्राकृत भाषा ही एक प्राचीन भारतीय भाषा होय.या अर्धमागधी – प्राकृत भाषेनेही आपल्या साहित्यात प्राचीन भारतीय साहित्याचा वारसा जपून ठेवलेला दिसून येतो.अर्धमागधी – प्राकृत विषय घेणा-या विद्यार्थ्यांला अर्धमागधी – प्राकृत विषयाची आवड निर्माण व्हावी, भाषा व साहित्य यांची अभिरुची विकसित करणे कथा या प्राचीन काळापासून आलेल्या आहेत.त्यामधील असलेली वैशिष्ट्ये लक्षात घेऊन अर्धमागधी – प्राकृत भाषांचा परिचय, विकासाचे टप्पे, तसेच प्राकृत वाङ्मयातील सामाजिक मूल्ये, नीती मूल्ये प्राकृत भाषेतील नाट्य साहित्याची ओळख इत्यादी घटक अत्यंत महत्वाचा असलेला दिसून येतो, हे लक्षात घेऊन त्याचा अभ्यासक्रमात समावेश केलेला दिसून येतो.

Course Objectives: To enable the student –

१. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेचा विकास अभ्यासणे.
२. अर्धमागधी – प्राकृत वाङ्मयातील सामाजिक मूल्यांची ओळख करून देणे.
३. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील साहित्याचा अभ्यास करणे.
३. विद्यार्थ्यांच्यामध्ये अर्धमागधी – प्राकृत वाङ्मयाची अभिरुची निर्माण करणे.
४. अर्धमागधी – प्राकृत वाङ्मयातील नीती मूल्ये यांची ओळख करून देणे.
६. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेची अभिवृद्धी करणे.

Outcomes –

१. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेचा परिचय होतो.
२. अर्धमागधी – प्राकृत वाङ्मयातील सामाजिक मूल्ये यांची ओळख होते.
३. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील साहित्याची ओळख होते.
४. अर्धमागधी – प्राकृत वाङ्मयातील नीती मूल्ये समजतात.
५. विद्यार्थ्यांच्यामध्ये अर्धमागधी – प्राकृत वाङ्मयाची अभिरुची निर्माण करणे.
६. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेची अभिवृद्धी करणे.

Expected Skill impartation (Through theory and practical's)

१. भाषिक कौशल्ये
२. वाङ्मय व्यवहार ज्ञान
३. पुस्तकामधील लेखकांची माहिती

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- प्राकृत साहित्यातील मूल्ये भाग - १ (VEC)

अ.क्र. Sr. No.	घटक Topic	अध्यापनतासिका Teaching Hours	Course Outcome
विभाग १ Module.1	1.1 अविणयस्स फलं 1.2 विणइज्ज अज्जयणं 1.3 प्राकृत भाषा परिचय 1.4 प्राकृत भाषेच्या विकासाचे टप्पे	१५	CO1 CO2
विभाग २ Module. 2	2.1 भारिया सील – परिक्खा 2.2 लेस्सा- दिडुंतो 2.3 णायी पुरिसाण भट्टायारं 2.4 पुत्ताणं परिक्खा	१५	CO3 CO4

Practical work: Field Visits / Project / Temple 1.Group Discussion on any topic/field visit to Temple. 2.Home Assignment	CO1-4
---	-------

आधारभूत ग्रंथसूची -

- 1.डॉ. रा. शं. वाळिंबे , अभिज्ञान शाकुंतल, जोशी लोखंडे प्रकाशन, पुणे १९६८.
- 2.प्रा. रा. पां. निपाणीकर, सिंगारमंजरी – सट्टअं, सौ. सुचेता माधव रणदिवे सातारा ,१९७४.
3. प्रा. मा. श्री. रणदिवे पाइयमंजरी, डॉ. बी. पी. साबळे, १९७४.
- 4.डॉ. नेमीचंद्र शास्त्री प्राकृत भाषा और साहित्य इतिहास , तारा पब्लिकेशन वाराणसी, १९७५.
5. पं. कैलासचंद्र शास्त्री जैन सिध्दांत प्रकाशन भारतीय ज्ञानपीठ, नवी दिल्ली .१९८३
6. प्राकृत साहित्य अकादमी, प्राकृत विज्ञान कथा, सुयश प्रकाशन, पुणे १९९९
7. डॉ. के.वा. आवटे, अर्धमागधी व्याकरण, श्रुतभवन संशोधन केंद्र, पुणे. २०१५
- 8.प्रा.बाळासाहेब भगरे, प्राकृत साहित्याचा इतिहास, २००८

Research Journal

1. Anekant Darpan, Ashinsakhar Research Centre on Revolving Restrorent, M.G. Road, Jaipur.
2. Anekant Veer seva Mandir, 21, Dariya Ganja, New Delhi.
3. Jain Journal- Jain Bhavan 25, Kalakar Street, Kolkata.
4. Journal of the Bhandarkar Oriental- Journal of the Bhandarkar Oriental Research Institute,

Additional readings:

1. Jain Bodhak (Magazine)

Special instructions, if any: Marathi

2. Library and laboratory equipment's:

Reference Books (Departmental Library)

Evaluation Pattern

B.A. Part – I

प्राकृत साहित्यातील मूल्ये भाग – १ (VEC)

Term End Examination Marks	Internal Examination Marks	Total
30	20	50

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी

एकूण गुण - ३०

प्रश्न १.	योग्य पर्याय निवडा	१०
प्रश्न २.	टीपा लिहा (तीन पैकी कोणत्याही दोन)	१०
प्रश्न ३	दीर्घोत्तरी प्रश्न (दोन पैकी कोणताही एक)	१०

अंतर्गत मूल्यमापन – २० गुण

१. गृहपाठ

१०

२. विषय संबंधित उपक्रम / मौखिक / प्रात्यक्षिक

१०

Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)
Constituent College of Karmaveer Bhaurao Patil University, Satara

Accredited By NAAC with 'A+' Grade

B.A.-Part-I
Ardhamagadhi – Prakrit

B. A. Programme in Ardhamagadhi – Prakrit at VEC Level

June 2023 (As per NEP 2020)

(Semester – II)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- प्राकृत साहित्यातील मूल्ये भाग २

(Credit – 02)

Rayat Shikshan Sanstha's

Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)

Department of Ardhmagadhi – Prakrit
National Education Policy (NEP) 2020

B. A. Part -I, Semester- II (Ardhamagadhi –
Prakrit)
(VEC)

Course Code :- VECARD01202

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- प्राकृत साहित्यातील मुल्ये भाग - २

Credit-02

Preamble :-

अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील नाट्य साहित्य, आश्रयदाते, अर्धमागधी प्राकृत भाषेतील कथा साहित्य, स्त्री बुध्दी चातुर्य, कार्यावर श्रध्दा, इत्यादी घटक अत्यंत महत्वाचा असलेला दिसून येतो. हे लक्षात घेऊन त्याचा अभ्यास क्रमात समावेश केलेला दिसून येतो.

Objective :-

१. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील नाट्य साहित्याचा अभ्यास करणे.
२. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील आश्रयदात्याची ओळख करून देणे.
३. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील कथा साहित्य अभ्यासणे.
४. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील तत्वज्ञान अभ्यासणे.
५. स्त्री बुध्दी चातुर्याची माहिती देणे.

Outcomes :-

१. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील नाट्य साहित्याचा परिचय होतो.
२. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील आश्रयदात्याची ओळख होते.
३. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील कथा साहित्याची ओळख होते.
४. अर्धमागधी – प्राकृत भाषेतील तत्वज्ञान अभ्यासतो.
५. स्त्री बुध्दी चातुर्य यांचा परिचय होतो.

अ.क्र. Sr. No.	घटक Topic	अध्यापनतासिका Teaching Hours	Course Outcome
विभाग १ Module.1	1.1 नियम फलं 1.2 दया धम्मस्स महप्पं 1.3 इत्थीए बुद्धीकोसल्लं 1.4 प्राकृत नाट्य साहित्य परिचय अ) कर्पूरमंजरी ब) शृंगारमंजरी	१५	CO2 CO5
विभाग २ Module. 2	2.1 सीलवईए चउरत्तणं 2.2 विज्जाभिलासी गुणदत्तो 2.3 सील संपन्नो दहवयणो 2.4 प्राकृत भाषेचे आश्रयदाते अ) सम्राट अशोक ब) सम्राट खारवेल क) हाल राजा	१५	CO1 CO3 CO4

Practical work: Field Visits / Project / Temple 1. Group Discussion on any topic/field visit to Temple. 2. Home Assignment	CO1-4
---	-------

आधारभूत ग्रंथसूची -

- 1.डॉ. रा. शं. वाळिंबे , अभिज्ञान शाकुंतल, जोशी लोखंडे प्रकाशन, पुणे १९६८.
- 2.प्रा. रा. पां. निपाणीकर, सिंगारमंजरी – सट्टअं, सौ. सुचेता माधव रणदिवे सातारा ,१९७४.
- 3.प्रा. मा. श्री. रणदिवे पाइयमंजरी, डॉ. बी. पी. साबळे, १९७४.
- 4.डॉ. नेमीचंद्र शास्त्री प्राकृत भाषा और साहित्य इतिहास , तारा पब्लिकेशन वाराणसी, १९७५.
- 5.पं. कैलासचंद्र शास्त्री जैन सिध्दांत प्रकाशन भारतीय ज्ञानपीठ, नवी दिल्ली .१९८३
- 6.प्राकृत साहित्य अकादमी, प्राकृत विज्ञान कथा, सुयश प्रकाशन, पुणे १९९९

- 7.डॉ. के.वा. आवटे, अर्धमागधी व्याकरण, श्रुतभवन संशोधन केंद्र, पुणे. २०१५
8.प्रा.बाळासाहेब भगरे, प्राकृत साहित्याचा इतिहास, २००८

Research Journal

- 1.AnekantDarpan, Ashinsakahar Research Centre on RevollingRestrorent, M.G. Road, Jaipur.
- 2.AnekantVeerseva Mandir,21, Dariya Ganja, New Delhi.
- 3.Jain Journal- Jain Bhavan 25, Kalakar Street, Kolkata.
4. Journal of the Bhandarkar Oriental-Journal of heBhandarkar Oriental ResearchInstitute, Pune.

Additional readings:

1.Jain Bodhak (Magazine)

Special instructions, if any: Marathi

2. Library and laboratory equipment's:

Reference Books (Departmental L

Evaluation Pattern

B. A. Part – I (Sem-II)

प्राकृत साहित्यातील मूल्ये भाग - २ (VEC)

Term End Examination Marks	Internal Examination Marks	Total
30	20	50

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी
एकूण गुण - ३०

प्रश्न १.	योग्य पर्याय निवडा	१०
प्रश्न २.	टीपा लिहा (तीन पैकी कोणत्याही दोन)	१०
प्रश्न ३	दीर्घोत्तरी प्रश्न (दोन पैकी कोणताही एक)	१०

अंतर्गत मूल्यमापन - २० गुण

१.गृहपाठ

१०

२.विषय संबंधित उपक्रम / मौखिक/ प्रात्यक्षिक

१०

Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)
Constituent College of Karmaveer Bhaurao Patil University, Satara

Accredited By NAAC with 'A+' Grade

B.A.-Part-I
Ardhamagadhi – Prakrit

B. A. Programme in Ardhamagadhi – Prakrit at CC Level

(Syllabus to be implemented from June 2023)

(As per NEP 2020)

(Semester – II)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- योग शिक्षण भाग – २

(Yoga Education P – II)

(Credit – 02)

Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)
Department of Ardhmagadhi – Prakrit
National Education Policy (NEP) 2020
B. A. Part -I, Semester-II
(CC)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव -:योग शिक्षण भाग – २

Credit-02

(Yoga Education P – II)

प्रास्ताविक – (Preamble)

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० नुसार अभ्यासक्रमात काही बदल झालेले आहेत.त्या अनुषंगाने या मध्ये योगशिक्षणा या विषयाचा स्वतंत्र अभ्यासक्रम तयार केलेला आहे.

योग ही भारतीय संस्कृतीने जगाला दिलेले एक अनमोल देणगी आहे.शारीरिक, मानसिक, भावनिक तसेच अध्यात्मिक स्तरावर मानवाचे आयुष्य निरामय बनविण्यासाठी योगशास्त्रा इतके प्रभावी शास्त्र नाही असे आढळून येते.मनोकायिक विकारांमध्ये योगाभ्यास, प्रभावी परिणाम करत असल्याचे अनेक संशोधनाच्या मधून स्पष्ट होत आहे. योगामध्ये शारीरिक तंदुरुस्ती, श्वसनाचे तंत्र आणि ध्यानधारणा यांचा समावेश होतो.मानवी जीवन आरोग्यमय आणि आनंदी बनविण्यासाठी योगशास्त्राइतके कोणतेही शास्त्र प्रभावी नाही.

सर्व जनतेचे शारीरिक, मानसिक आरोग्य राखणे आणि जीवन योगमय करणे हेच या आंतरराष्ट्रीय योग दिनाचे उद्दिष्ट्ये आहे. समाजातील सर्व थरांपर्यंत योगाचा प्रचार व प्रसार योग्य पध्दतीने करणे आवश्यक आहे. जनतेमध्ये रोगाचा प्रचार व प्रसार करणे आणि त्याचे फायदे जाणून घेणे. शारीरिक आणि मानसिक क्षमता योगा या मार्गाने वाढविणे. आंतरराष्ट्रीय योग दिन यशस्वी करणे हे योग शिक्षणाचे उद्दिष्ट्ये आहे.

Course Objectives

१. योगासनाचे महत्त्व समजावून देणे.
२. दंडस्थिती आसनाचे स्वरूप व महत्त्व सांगणे.
३. पदमासनाचे महत्त्व विशद करणे.
४. पर्वतासनाचे स्वरूप व महत्त्व सांगणे.
५. कुक्कुटासनाचा फायदा सांगणे.

Outcomes –

१. योगासनाचे महत्त्व समजले.
२. दंडस्थिती आसनाचे स्वरूप व महत्त्व समजले.
३. पदमासनाचे महत्त्व समजले.
४. पर्वतासनाची माहिती समजली.
५. कुक्कुटासनाचा फायदा समजला.

B.A. PART -I

Ardhamagadhi –Prakrit Paper : I Semester -II

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- योग शिक्षण भाग – २ (CC – Sem- II)

अ.क्र. Sr. No.	घटक Topic	अध्यापनतासिका Teaching Hours	Course Outcome
विभाग १ Module.1	1.1 दंडस्थिती 1.2 बैठकस्थिती 1.3 शयनस्थिती 1.4 विपरीत शयनस्थिती	15	CO1 to CO3
विभाग २ Module. 2	2.1 पदमासन 2.2 बदधपदमासन 2.3 पर्वतासन 2.4 कुक्कुटासन	15	CO4 To CO5

संदर्भ ग्रंथ :-

- १) योग प्रवेश लेखक – योगाचार्य डॉ. विश्वास व. मंडलीक, प्रकाशक [योग चैतन्य] प्रकाशन विभाग, [योग भवन] कैवल्य नगरी, नाशिक ४२२ ००५. प्रथम आवृत्ती : सन १९७९.
- २) योगासन – लेखक डॉ. पी. डी. शर्मा, अनुवादक - सौ. वासंती तोडकर, नवनीत हाऊस, गुरुकुळ रोड, मेमनगर, अहमदाबाद – ३८० ०५२, पहिली आवृत्ती :- १९ जून १९८९.
- ३) योगसाधना लेखक स. ना.पोकळे, प्रकाशक – बाबा भांड, सांकेत प्रकाशन प्रा. लि. ११५, अ.गांधीनगर औरंगाबाद, पहिली आवृत्ती १९९२.
- ४) योगसाधना – बी.के. एस. अय्यंगार, प्रकाशक/मुद्रक – श्री. प्रदीप चंपानेरकर, [धवलगिरी] शॉप ५,६ शनिवार पेठ, पोलीस चौकीसमोर, पुणे ४११ १३०, पहिली आवृत्ती १५ ऑगस्ट २००१.

Home Assignment	10
Online Test	10
Subject Specific Activity	20
Practical	10

Rayat Shikshan Sanstha's

Chhatrapati Shivaji College, Satara

(Autonomous)

Constituent College of Karmaveer Bhaurao Patil University, Satara

Accredited By NAAC with 'A+' Grade

B.A.-Part-I

Ardhamagadhi – Prakrit

B. A. Programme in Ardhamagadhi – Prakrit at CC Level

(Syllabus to be implemented from June 2023)

(As per NEP 2020)

(Semester – I)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- योग शिक्षण भाग - १

(Yoga Education P – I)

(Credit – 02)

**Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)**

**Department of Ardhamagadhi – Prakrit
National Education Policy (NEP) 2020**

**B. A. Part -I, Semester-I
(CC)**

Course Code :- CCYED01101

अभ्यासपत्रिकेचे नाव - :योग शिक्षण भाग १ -

Credit-02

प्रास्ताविक – (Preamble)

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० नुसार अभ्यासक्रमात काही बदल झालेले आहेत.त्या अनुषंगाने मध्ये “योगशिक्षण” या विषयाचा स्वतंत्र अभ्यासक्रम तयार केलेला आहे.

योग ही भारतीय संस्कृतीने जगाला दिलेले एक अनमोल देणगी आहे.शारीरिक, मानसिक, भावनिक तसेच अध्यात्मिक स्तरावर मानवाचे आयुष्य निरामय बनविण्यासाठी योगशास्त्राइतके प्रभावी शास्त्र नाही असे आढळून येते.मनोकायिक विकारांमध्ये योगाभ्यास, प्रभावी परिणाम करत असल्याचे अनेक संशोधनाचा मधून स्पष्ट होत आहे. योगामध्ये शारीरिक तंदुरुस्ती, श्रवसनाचे तंत्र आणि ध्यानधारणा यांचा समावेश होतो.मानवी जीवन आरोग्यम आणि आनंदी बनविण्यासाठी योगशास्त्राइतके कोणतेही शास्त्र प्रभावी नाही असे.

सर्व जनतेचे शारीरिक आणि मानसिक आरोग्य राखणे आणि जीवन योगमय करणे हेच या आंतरराष्ट्रीय योग दिनाचे उद्दिष्ट्ये आहे. ससमाजातील सर्व थरांपर्यंत योगाचा प्रचार व प्रसार योग्य पध्दतीने करणे, आवश्यक आहे.जनतेमध्ये रोगाचा प्रचार व प्रसार करणे आणि त्याचे फायदे जाणून घेणे. शारीरिक आणि मानसिक क्षमता योगा मार्गाने वाढविणे आंतरराष्ट्रीय योग दिन यशस्वी करणे हे योग शिक्षणाचे उद्दिष्ट्ये आहे.

Course Objectives

१. पूरक हालचाल प्रकार समाजावून देणे.
२. दोन्ही हाताच्या हालचालीचे महत्व सांगणे.
३. पायांच्या तळव्याची स्थिती सांगणे.
४. डाव्या दिशेने गोलाकार फिरण्याचे महत्व सांगणे.
५. सूर्यनमस्कार स्थिती व अवस्था यांचे प्रात्यक्षिक समजावून देणे.

Outcomes –

१. पूरक हालचाल प्रकार समजले.
२. दोन्ही हाताच्या हालचालीचे महत्व समजले .
३. पायांच्या तळव्याची स्थिती कळली.
४. डाव्या दिशेने गोलाकार फिरण्याचे महत्व पटवून दिले.
५. सूर्यनमस्कार स्थिती व अवस्था यांचे प्रात्यक्षिक समजले.

B.A. PART - I

Ardhamagadhi – Prakrit Paper : I Semester - I

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- योग शिक्षण भाग - १ (CC – Sem-I)

अ.क्र. Sr. No.	घटक Topic	अध्यापनतासिका Teaching Hours	Course Outcome
विभाग १ Module.1	1.1 पूरक हालचाल प्रकार - १ 1.2 पूरक हालचाल प्रकार - २ 1.3 पूरक हालचाल प्रकार - ३ 1.4 पूरक हालचाल प्रकार - ४	15	CO1 to CO3
विभाग २ Module. 2	2.1 पूरक हालचाल प्रकार - ५ 2.2 पूरक हालचाल प्रकार - ६ 2.3 पूरक हालचाल प्रकार - ७ 2.4 सूर्यनमस्कार	15	CO4 To CO5

संदर्भ ग्रंथ :-

- १) योग प्रवेश लेखक - योगाचार्य डॉ. विश्वास व. मंडलीक, प्रकाशक, योग चैतन्य, प्रकाशन विभाग, योग भवन कैवल्य नगरी, नाशिक ४२२ ००५. प्रथम आवृत्ती : सन १९७९.
- २) योगासन - लेखक डॉ. पी. डी. शर्मा, अनुवादक - सौ. वासंती तोडकर, नवनीत हाऊस, गुरुकुळ रोड, मेमनगर, अहमदाबाद - ३८० ०५२, पहिली आवृत्ती :- १९ जून १९८९.
- ३) योगसाधना लेखक स. ना.पोकळे, प्रकाशक - बाबा भांड, सांकेत प्रकाशन प्रा. लि. ११५, अ.गांधीनगर औरंगाबाद, पहिली आवृत्ती १९९२.
- ४) योगसाधना - बी.के. एस. अय्यंगार, प्रकाशक/मुद्रक - श्री. प्रदीप चंपानेरकर, धवलगिरी शॉप ५ व ६ शनिवार पेठ, पोलीस चौकीसमोर, पुणे ४११ १३०, पहिली आवृत्ती १५ ऑगस्ट २००१.

1)Home Assignment	10
2)Online Test	10
3)Subject Specific Activity	10
4)Practical	20

Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)
Constituent College of Karmaveer Bhaurao Patil University, Satara

Accredited By NAAC with 'A+' Grade

B.A.-Part-I
Ardhamagadhi – Prakrit

B. A. Programme in Ardhamagadhi – Prakrit at CC Level

(Syllabus to be implemented from June 2023)

(As per NEP 2020)

(Semester – II)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- योग शिक्षण भाग – २

(Yoga Education P – II)

(Credit – 02)

Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)
Department of Ardhamagadhi – Prakrit
National Education Policy (NEP) 2020
B. A. Part -I, Semester-II
(CC)
Course Code:- CCYED01202
अभ्यासपत्रिकेचे नाव :-योग शिक्षण भाग – २
(Yoga Education P – II)

Credit-02

प्रास्ताविक – (Preamble)

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० नुसार अभ्यासक्रमात काही बदल झालेले आहेत.त्या अनुषंगाने या मध्ये एयोगशिक्षण या विषयाचा स्वतंत्र अभ्यासक्रम तयार केलेला आहे.

योग ही भारतीय संस्कृतीने जगाला दिलेले एक अनमोल देणगी आहे.शारीरिक, मानसिक, भावनिक तसेच अध्यात्मिक स्तरावर मानवाचे आयुष्य निरामय बनविण्यासाठी योगशास्त्रा इतके प्रभावी शास्त्र नाही असे आढळून येते.मनोकायिक विकारांमध्ये योगाभ्यास, प्रभावी परिणाम करत असल्याचे अनेक संशोधनाच्या मधून स्पष्ट होत आहे. योगामध्ये शारीरिक तंदुरुस्ती, श्वसनाचे तंत्र आणि ध्यानधारणा यांचा समावेश होतो.मानवी जीवन आरोग्यमय आणि आनंदी बनविण्यासाठी योगशास्त्राइतके कोणतेही शास्त्र प्रभावी नाही.

सर्व जनतेचे शारीरिक, मानसिक आरोग्य राखणे आणि जीवन योगमय करणे हेच या आंतरराष्ट्रीय योग दिनाचे उद्दिष्ट्ये आहे. समाजातील सर्व थरांपर्यंत योगाचा प्रचार व प्रसार योग्य पध्दतीने करणे आवश्यक आहे. जनतेमध्ये रोगाचा प्रचार व प्रसार करणे आणि त्याचे फायदे जाणून घेणे. शारीरिक आणि मानसिक क्षमता योगा या मार्गाने वाढविणे. आंतरराष्ट्रीय योग दिन यशस्वी करणे हे योग शिक्षणाचे उद्दिष्ट्ये आहे.

Course Objectives

१. योगासनाचे महत्त्व समजावून देणे.
२. दंडस्थिती आसनाचे स्वरूप व महत्त्व सांगणे.
३. पदमासनाचे महत्त्व विशद करणे.
४. पर्वतासनाचे स्वरूप व महत्त्व सांगणे.
५. कुक्कुटासनाचा फायदा सांगणे.

Outcomes –

१. योगासनाचे महत्त्व समजले.
२. दंडस्थिती आसनाचे स्वरूप व महत्त्व समजले.
३. पदमासनाचे महत्त्व समजले.
४. पर्वतासनाची माहिती समजली.
५. कुक्कुटासनाचा फायदा समजला.

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- योग शिक्षण भाग - २ (CC – Sem- II)

अ.क्र. Sr. No.	घटक Topic	अध्यापनतासिका Teaching Hours	Course Outcome
विभाग १ Module.1	1.1 दंडस्थिती 1.2 बैठकस्थिती 1.3 शयनस्थिती 1.4 विपरीत शयनस्थिती	15	CO1 to CO3
विभाग २ Module. 2	2.1 पदमासन 2.2 बदधपदमासन 2.3 पर्वतासन 2.4 कुक्कुटासन	15	CO4 To CO5

संदर्भ ग्रंथ :-

- १) योग प्रवेश लेखक - योगाचार्य डॉ. विश्वास व. मंडलीक, प्रकाशक [योग चैतन्य] प्रकाशन विभाग, [योग भवना] कैवल्य नगरी, नाशिक ४२२ ००५. प्रथम आवृत्ती : सन १९७९.
- २) योगासन - लेखक डॉ. पी. डी. शर्मा, अनुवादक - सौ. वासंती तोडकर, नवनीत हाऊस, गुरुकुळ रोड, मेमनगर, अहमदाबाद - ३८० ०५२, पहिली आवृत्ती :- १९ जून १९८९.
- ३) योगसाधना लेखक स. ना.पोकळे, प्रकाशक - बाबा भांड, सांकेत प्रकाशन प्रा. लि. ११५, अ.गांधीनगर औरंगाबाद, पहिली आवृत्ती १९९२.
- ४) योगसाधना - बी.के. एस. अय्यंगार, प्रकाशक/मुद्रक - श्री. प्रदीप चंपानेरकर, [धवलगिरी] शाॅप ५,६ शनिवार पेठ, पोलीस चौकीसमोर, पुणे ४११ १३०, पहिली आवृत्ती १५ ऑगस्ट २००१.

Home Assignment	10
Online Test	10
Subject Specific Activity	20
Practical	10

Rayat Shikshan Sanstha's

Chhatrapati Shivaji College, Satara

(Autonomous)

Constituent College of Karmaveer Bhaurao Patil University, Satara

Accredited By NAAC with 'A+' Grade

B.A.-Part-I

Ardhamagadhi – Prakrit

B. A. Programme in Ardhamagadhi – Prakrit at CC Level

(Syllabus to be implemented from June 2023)

(As per NEP 2020)

(Semester – I)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- आरोग्य आणि निरोगीपणा भाग - १

Health and Wellness P-I

(Credit – 02)

**Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara.
(Autonomous)**

**Department of Ardhmagadhi – Prakrit
National Education Policy (NEP) 2020**

**B. A. Part -I, Semester-I
(CC)**

**अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- आरोग्य आणि निरोगीपणा भाग - १
Course Code :-CCHAW01101**

Credit-02

प्रास्ताविक – (Preamble)

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० नुसार अभ्यासक्रमात काही बदल झालेले आहेत.त्या अनुषंगाने मध्ये आरोग्य आणि निरोगीपणा या विषयाचा स्वतंत्र अभ्यासक्रम तयार केलेला आहे.

व्यक्तीचे शरीर हेच तिच्या अस्तित्वाची खूण होय. म्हणून शरीर निरोगी किंवा आरोग्य संपन्न राखणे स्वतःचे अस्तित्त्व टिकविण्याच्या दृष्टीने महत्वाचे ठरते.शरीराचे आरोग्य टिकविणे वा त्याचे रक्षण करणे हा आरोग्याच्या उद्दिष्टाचा एक भाग होय. हा उद्दिष्टे लक्षात घेऊन सदर अभ्यासक्रमाची रचना केलेली आहे.

बी.ए.भाग एक च्या विद्यार्थ्यांच्या साठी सेमिस्टर १ मध्ये CC यात आरोग्य आणि निरोगीपणा हा विषय निवडलेला आहे.त्यामध्ये सुरुवातीला केवळ संसर्गजन्य रोगामुळे निर्माण होणा-या प्रश्नांकडे लक्ष वेधले. संसर्गजन्य रोगावर नियंत्रण प्राप्त करण्यासाठी मोठे यश मिळाले तेव्हा सामाजिक शास्त्रज्ञांच्या मदतीची आवश्यकता वैद्यक क्षेत्रातील तज्ज्ञना वाटली नाही.परंतु कालांतराने औद्योगिकीकरण, नागरीकरण, तंत्रशास्त्रीय क्षेत्रात होणारी प्रगती यामुळे सामाजिक पर्यावरणात मोठ्या प्रमाणात ताण – तणाव निर्माण झाले व परिणामतः जुनाट व शरीराची अवनती करणा-या रोगांचा प्रादुर्भाव झाला. ताणतणावग्रस्त परिस्थितीमुळे होणा-या रोगांवर नियंत्रणासाठी व आरोग्य सुधारणा करण्यासाठी सामाजिक शास्त्राच्या ज्ञानाचा वापर करण्याची आवश्यकता निर्माण झाली.

Course Objectives: To enable the student –

१. आरोग्य संकल्पनेचा अर्थ व स्वरूप समजावून देणे.
२. आरोग्याच्या अनुषंगाने माहिती देणे.
३. आरोग्याची व्याप्ती सांगणे.
४. आरोग्याचे निर्धारण घटक समजावून देणे..
- ५.जीवनशैली आणि आरोग्य याबाबत माहिती देणे.

Outcomes –

१. आरोग्य संकल्पनेचा अर्थ व स्वरूप समजते.
२. निरोगी आरोग्याची ओळख होते.
३. आरोग्याची व्याप्तीची समजते.
४. निर्धारण घटक तसेच आरोग्याचे पैलू समजतात.
- ५.जीवनशैली आणि आरोग्य याबाबत माहिती समजते.

Expected Skill impartation (Through theory and practical's)

1. Life skills.
2. Communication skills.
3. Self – awareness.

B.A. PART - I

Ardhamagadhi -Prakrit Paper : I
(Semester - I)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- आरोग्य आणि निरोगीपणा (CC - Sem- I)

अ.क्र. Sr. No.	घटक Topic	अध्यापनतासिका Teaching Hours	Course Outcome
विभाग १ Module.1	1.1 आरोग्य संकल्पनेचा अर्थ व स्वरूप 1.2 आरोग्याचे उद्देश / घटक 1.3 आरोग्याची व्याप्ती / अभ्यासविषय 1.4 आरोग्याचे चार पैलू किंवा आरोग्याचे निर्धारित घटक	15	CO1 to CO4
विभाग २ Module. 2	2.1 पारंपारिक जीवनशैली आणि आरोग्य 2.2 आधुनिक जीवनशैली आणि आरोग्य 2.3 आरोग्याच्या समस्येवरील उपाय 2.4 आरोग्याच्या समस्येवरील धोरणे	15	CO5

Practical work: Field Visits / Project / Temple 1.Group Discussion on any topic/field visit to Temple. 2.Home Assignment	CO1-4
---	-------

Reference Books :-

1. Ogale S.L. : Heath and Population, Sanjeev Mudranalaya, Tilak Road,Pune 1976
2. Nayar PKB : Sociology in India : Retrospect & Prosprct ; R. R. Publishing Corporation, Delhi ,1986
- 3.Kakade Dhananjay :- Community based Monitoring of Health Services and NRHM in Maharashtra .
Report :2010
4. Rajan Irudaya :- Population Ayeing and ?Health In India, Central Mumbai,2006

Evaluation Pattern
B.A.Part - I
आरोग्य आणि निरोगीपणा (CC) Sem -I

गुण विभागणी :- 30

Q. 1.	Home Assignment	10
Q. 2.	Online Class Test	20

गुण विभागणी

Project / Practical :- 20

Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)
Constituent College of Karmaveer Bhaurao Patil University, Satara

Accredited By NAAC with 'A+' Grade

B.A.-Part-I
Ardhamagadhi – Prakrit

B. A. Programme in Ardhamagadhi – Prakrit at CC Level
(Syllabus to be implemented from June 2023)

(As per NEP 2020)

(Semester – II)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- आरोग्य आणि निरोगीपणा भाग - २

(Credit – 02)

Rayat Shikshan Sanstha's
Chhatrapati Shivaji College, Satara
(Autonomous)

Department of Ardhmagadhi – Prakrit
National Education Policy (NEP) 2020

B. A. Part -I, Semester-II
(CC)

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- आरोग्य आणि निरोगीपणा भाग - २
Course Code :-CCHAW01202

Credit-02

प्रास्ताविक – (Preamble)

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० नुसार अभ्यासक्रमात काही बदल झालेले आहेत.त्या अनुषंगाने मध्ये आरोग्य आणि निरोगीपणा या विषयाचा स्वतंत्र अभ्यासक्रम तयार केलेला आहे.

व्यक्तीचे शरीर हेच तिच्या अस्तित्वाची खूण होय. म्हणून शरीर निरोगी किंवा आरोग्य संपन्न राखणे स्वतःचे अस्तित्त्व टिकविण्याच्या दृष्टीने महत्वाचे ठरते.शरीराचे आरोग्य टिकविणे वा त्याचे रक्षण करणे हा आरोग्याच्या उद्दिष्टाचा एक भाग होय. हा उद्दिष्टे लक्षात घेऊन सदर अभ्यासक्रमाची रचना केलेली आहे.

बी.ए.भाग एक च्या विद्यार्थ्यांच्या साठी सेमिस्टर १ मध्ये CC यात आरोग्य आणि निरोगीपणा हा विषय निवडलेला आहे.त्यामध्ये सुरुवातीला केवळ संसर्गजन्य रोगामुळे निर्माण होणा-या प्रश्नांकडे लक्ष वेधले. संसर्गजन्य रोगावर नियंत्रण प्राप्त करण्यासाठी मोठे यश मिळाले तेव्हा सामाजिक शास्त्रज्ञांच्या मदतीची आवश्यकता वैद्यक क्षेत्रातील तज्ज्ञना वाटली नाही.परंतु कालांतराने औद्योगिकीकरण, नागरीकरण, तंत्रशास्त्रीय क्षेत्रात होणारी प्रगती यामुळे सामाजिक पर्यावरणात मोठ्या प्रमाणात ताण – तणाव निर्माण झाले व परिणामतः जुनाट व शरीराची अवनती करणा-या रोगांचा प्रादुर्भाव झाला. ताणतणावग्रस्त परिस्थितीमुळे होणा-या रोगांवर नियंत्रणासाठी व आरोग्य सुधारणा करण्यासाठी सामाजिक शास्त्राच्या ज्ञानाचा वापर करण्याची आवश्यकता निर्माण झाली.आरोग्य रक्षण व आरोग्य संवर्धन, सकस आहार रोगाचे प्रकार , कारणे इ. सामाजिक शास्त्राच्या ज्ञानाचा वापर करण्याची आवश्यकता निर्माण झाली.

Course Objectives: To enable the student –

१. समजावून आरोग्याचे स्वरूप समजावून देणे.
२. आरोग्य रक्षण व आरोग्य संवर्धन याविषयी माहिती देणे.
३. आरोग्य आणि स्वच्छता समजावून देणे.
४. सकस आहाराविषयी माहिती देणे.
५. रोगाचे प्रकार, कारणे आणि परिणाम समजावणे.

Outcomes –

१. समुदाय आरोग्याचे स्वरूप समजले.
२. आरोग्य रक्षण व आरोग्य संवर्धन याविषयी माहिती समजली.
३. आरोग्य आणि स्वच्छता याविषयी घ्यायवयाची काळजी समजली.
४. सकस आहाराविषयी माहिती समजली.
५. रोगापासून होणारे परिणाम समजले.

Expected Skill impartation (Through theory and practical's)

1. Life skills
2. Communication skills.
3. Self – awareness skill

B.A. PART -I

Ardhamagadhi –Prakrit Paper : I Semester - II

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- आरोग्य आणि निरोगीपणा (CC – Sem- II)

अ.क्र. Sr. No.	घटक Topic	अध्यापनतासिका Teaching Hours	Course Outcome
विभाग १ Module.1	1.1 आरोग्य रक्षण व आरोग्य संवर्धन 1.2 समुदाय आरोग्य, अर्थ व स्वरूप 1.3 आरोग्य आणि स्वच्छता 1.4 आहार आणि पौष्टिक किंवा सकस आहार	15	CO1 to CO4
विभाग २ Module. 2	2.1 रोगाचा अर्थ व व्याख्या 2.2 रोगाचे प्रकार 2.3 रोगाची कारणे 2.4 रोगाचे परिणाम	15	CO5

Practical work: Field Visits / Project /Temple 1.Group Discussion on any topic/field visit to Temple. 2.Home Assignment	CO1-4
--	-------

Reference Books :-

१. Ogale S.L. : Heath and Population, Sanjeev Mudranalaya, Tilak Road,Pune 1976
2. Nayar PKB : Sociology in India : Retrospect & Prosrpct ; R. R. Publishing Corporation, Delhi ,1986
- 3.Kakade Dhananjay :- Community based Monitoring of Health Services and NRHM in Maharashtra .
Report :2010
4. Rajan Irudaya :- Population Ayeing and ?Health In India, Central Mumbai,2006

Evaluation Pattern
B.A.Part - I
आरोग्य आणि निरोगीपणा (CC)

Term End Examination Marks	Internal Examination Marks	Total
30	20	50

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी
एकूण गुण - ३०

प्रश्न १.	योग्य पर्याय निवडा	१०
प्रश्न २.	टीपा लिहा (तीन पैकी कोणत्याही दोन)	१०
प्रश्न ३	दीर्घोत्तरी प्रश्न (दोन पैकी कोणताही एक)	१०

अंतर्गत मूल्यमापन - २० गुण

१.गृहपाठ	१०
२.विषय संबंधित उपक्रम / मौखिक/ प्रात्यक्षिक	१०

B.A. PART -I

Ardhamagadhi -Prakrit Paper : I Semester - II

अभ्यासपत्रिकेचे नाव :- आरोग्य आणि निरोगीपणा (CC – Sem- II)

अ.क्र. Sr. No.	घटक Topic	अध्यापनतासिका Teaching Hours	Course Outcome
विभाग १ Module.1	1.1 आरोग्य रक्षण व आरोग्य संवर्धन 1.2 समुदाय आरोग्य, अर्थ व स्वरूप 1.3 आरोग्य आणि स्वच्छता 1.4 आहार आणि पौष्टिक किंवा सकस आहार	15	CO1 to CO4
विभाग २ Module. 2	2.1 रोगाचा अर्थ व व्याख्या 2.2 रोगाचे प्रकार 2.3 रोगाची कारणे 2.4 रोगाचे परिणाम	15	CO5

Practical work: Field Visits / Project / Temple 1. Group Discussion on any topic/field visit to Temple. 2. Home Assignment	CO1-4
---	-------

Reference Books :-

1. Ogale S.L. : Health and Population, Sanjeev Mudranalaya, Tilak Road, Pune 1976
2. Nayar PKB : Sociology in India : Retrospect & Prospects ; R. R. Publishing Corporation, Delhi ,1986
3. Kakade Dhananjay :- Community based Monitoring of Health Services and NRHM in Maharashtra . Report :2010
4. Rajan Irudaya :- Population Ageing and Health In India, Central Mumbai, 2006

Evaluation Pattern
B.A. Part - I
आरोग्य आणि निरोगीपणा (CC)

Term End Examination Marks	Internal Examination Marks	Total
30	20	50

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी
एकूण गुण - ३०

प्रश्न १.	योग्य पर्याय निवडा	१०
प्रश्न २.	टीपा लिहा (तीन पैकी कोणत्याही दोन)	१०
प्रश्न ३	दीर्घोत्तरी प्रश्न (दोन पैकी कोणताही एक)	१०

अंतर्गत मूल्यमापन - २० गुण

१. गृहपाठ

१०

२. विषय संबंधित उपक्रम / मौखिक / प्रात्यक्षिक

१०

Head,
Dept. of Ardhamagadhi-Prakrit
Chh. Shivaji College, Satara.

